

> *Frapad*

Argantael, gant Abeozen

☒ **1 - Lenn ha kompren**

Buhez ar skrivagner

Elfennoù istorel

Lenn ar romant en e bezh

☒ **2 – Selaou ha kompren**

Albert Marzin, paotr an hentoù-houarn e Lannuon

☒ **3 – Skrivañ**

Bezañ gouest da ziverrañ ar romant

☒ **4 – Komz didroc'h**

Bezañ gouest da ziverrañ ar romant

Anavezout elfennoù pennañ buhez ar skrivagner

☒ **5 – Komz / divizout**

☒ **Yezhadur/geriaoueg**

Geriaoueg ar romant

☒ **Sevenadur, istor ha douaroniezh Breizh**

Emsavadeg ar Bodedoù ruz

Argantael, gant Abeozen

Ar skrivagner

Fañch Elies Abeozen

Ur skrivagner brezhonek eo Fañch Elies (1896-1963), anavezetoc'h dre e anv-pluenn Abeozen. Ganet eo bet en Dre Nevez e Bro-Leon. Ur yezhoniour hag ul lennegour brezhonek eo bet, met sevel a reas ouzhpenn un nebeud oberennoù lennegel (ur pezh-c'hoari, barzhonegoù, danevelloù ha romantoù), yezhadur ar brezhoneg krenn, istor al lennegezh vrezhonek, dastumadoù, ha labourat a reas ivez war ar c'hembraeg. Troet en deus ar Mabinogion (ar Mabinogi e brezhoneg).

Fañch Elies Abeozen

E vuhez

Mont a reas da skol ar Frered da Landivizio. Pa oa en e soñj mont da veleg ez eas da gloerdi Kemper eus 1907 da 1914. Kaset da soudard e voe gloazet gant ar gazoù ha tapout a reas ur yec'hed fall diwarno. Goude ar brezel ez eas da Bariz evit tapout un aotreegezh. Kelenner e voe e Dinan ha Sant-Brieg a-raok mont da Roazhon da gelenn el lise ha da studiañ er skol-veur war ar memes tro.

Evit kompren gwelloc'h, a-raok lenn ar romant

Brezel Spagn (anvet ivez **Brezel-diabarzh Spagn** pe a-wechoù **Dispac'h Spagn**) a voe ur brezel-diabarzh e Spagn pa emsavas ar vroadelourien hag an tu dehou e Spagn, harpet gant un darn eus an arme, a-enep gouarnamant an Eil Republik Spagnol, a oa skoret gant an tu kleiz ha gouarnamantoù emren Galiza, Euskadi, ha Katalonia. Kregiñ a reas d'ar 17 a viz Gouere 1936 hag echuiñ a reas d'ar 1añ a viz Ebrel 1939. Trec'h e voe ar vroadelourien, ha neuze e krogas diktatouriezh ar jeneral Francisco Franco a chomas e penn Spagn betek e varv e 1975.

Darvoud istorel pennañ an 20vet kantved e Spagn eo Brezel-diabarzh Spagn, gantañ e voe gwashaet an enebiezhioù kevredigezhel politikel, ekonomikel, sevenadurel) a oa e Spagn abaoe meur a vloaz.

Talbenn ar Bobl (pe *Front Populaire*, e galleg) a oa ur gouarnamant gant strolladoù an tu-kleiz kevredet : SFIO, PCF hag ar Strollad radikal-sokialour, a c'houarnas Bro-C'hall etre 1936 ha 1938.

Goude votadegoù miz Ebrel ha miz Mae 1936 e teuas an trec'h gant Talbenn ar bobl. Dont a reas SFIO da vezañ an hini kentañ eus strolladoù politikel Bro-C'hall. Koll a reas ar radikaled kalz ul lodenn eus o dilennerien tra ma c'houneze ar gomunourien kalz mouezhioù. D'ar 6 a viz Mezheven ec'h aozas Leon Blum ur gouarnamant a gemeras perzh ennañ ar sokialourien hag ar radikaled. A-du e voe ar gomunourien evit harpañ ar gouarnamant nevez met nac'h a rejont e vije dibabet maodierned en o zouez.

Kerkent hag embannet trec'h Talbenn ar bobl e savas, eus o fennoù o-unan, dre-holl er vro, ur bern micherourien evit dilezel o labour. War-dro daou vilion a harzerien-labour a zalc'has o labouradegoù dindan o beli. Alies a-walc'h e veze graet en un aergelc'h laouen. Echuiñ a reas an emzivizoù renet gant Leon Blum etre ar batromelezh hag ar sindikadoù gant emglevioù Matignon sinet e-kreiz an noz etre ar 7 hag an 8 a viz Even. Kresket e oa ar goprou hag asantiñ a reas an implijourien anavezout ar sindikadoù. Da c'houde e voe votet lezennoù sokial: pemzektez a ehan-labour gopret, ar sizhunvezh a zaou-ugent eurvezh labour, hag emglevioù-micher.

☒ > **Lenn ha kompren**

> Lenn rakskrid ar romant hag adskrivañ amañ dindan elfennoù an tri ahel pouezusañ a gaver ennañ.

ahel 1	
ahel 2	
ahel 3	

Pennad 1, p 11-13

Pelec'h e krog an istor? Peseurt aergelc'h a zo el lec'h-se?

Pe anv eo an tudennoù pennañ a zo kinniget er pennad?

Peseurt cheñchamant a zo bet a-fet politikerezh hervez Lena?

Peseurt kanaouenn a zo kanet gant an dud e-pad ar gouel, hag eus piv ez eus kaoz enni?

Gerioù da zisplegañ

hopal (11) :

dichipot (12) :

drant (13) :

> Marsel gozh : Marcel Cachin (1869-1958) a oa ur politikour gall a-orin breizhat. Kemer a reas perzh e krouidigezh ar Strollad Komunour Gall e 1920.

Pennad 2, p 14-16

E petra e soñj Lena pa lenn ar pezh a c'hoarvez e Spagn?

Petra eo labour Lena? Petra eo labour Lan?

Penaos eo emzalc'h Lan?

Petra a zivizont ober e dibenn ar pennad?

Gerioù da zisplegañ

yev (14) :

tourtet, verb tourtañ (16) :

farouell (16) :

Pennad 3, p 17-22

E peseurt miz e krog ar pennad?

Petra eo an darvoud a laka Alan da vezañ trist?

Perak ez eo aet kuit Alan diouzh Breizh? Piv eo an dud en deus laosket eno?

Piv eo an hini a zo karet gant Alan bremañ?

Petra eo ar c'heloù a-bouez pajenn 22?

Abalamour da betra e kav da Lan e vo a-bouez an Diskouezadeg?

Gerioù da zisplegañ

hinon (17) :

pellenn (17) :

livrin (17) :

hepmuiken (18) :

kellidañ (19) :

rendael (20) :

digerse (21) :

> **Ar gelaouenn vizie**k a zo kaoz anezhi p 22 a oa **War Sao** he zitl.

Golo **War Sao** niverenn 4, miz Here-miz Du 1937. Dindan an titl e lenner : «*Organe central des Bretons émancipés de la région parisienne. Contre le fascisme oppresseur des individus et des peuples, dressons le Front populaire breton.*»

> **An Diskouezadeg** a zo kaoz anezhi p 22

eo Diskouezadeg etrebroadel 1937, aozet e Pariz. Enni e voe diskouezet Ti Breizh, ur raktres ma kemeras perzh izili ar Seizh Breur ennañ. Ar Seizh Breur a oa anv ur strollad arzourien : sonaozourien, livourien, kizellerien, arkitektourien...

Pennad 4

Gant peseurt elfenn e komprenner ez eo entanet Lan gant ar gomunouriezh?

Pegeit zo emaint o chom er memes kambr?

Abalamour da beseurt darvoud o deus divizet hen ober?

Petra a soñj Lan diwar-benn Breizh pa lenn e levr?

Peseurt diforc'h a zo etre ar pezh a lenn ha stad an traoù e Breizh?

Petra a soñj dezhañ diwar-benn dileuridi Montroulez?

> **Pajenn 26-32, flash-back** : buhez Lan eo a zo kontet. Kaoz a zo eus ar Brezel-bed kentañ, eus Marc Sangnier (1873-1950, kristen-araokour ha politikour gall eus an tu-kleiz). Kavout a ra Lan labour en ti-gar Montparnasse goude e vloavezh soudard kaset nepell diouzh Pariz. C'hoant dimeziñ a zeu dezhañ hag e 1927 e ya da dremen e vakañsoù e Goulc'hen (Bro Leon), ma kej gant Renea Voulc'h, ul Leonadez 19 vloaz dezhi. Distreiñ a ra Lan da Bariz. Bloaz goude o c'hejadenn gentañ e timezjont ha bloaz goude c'hoazh e voent euredet. War fallaat e ya an traoù a-fet armerzh, e miz Ebrel 1930 e voe ganet o merc'h, Soazig hec'h anv. Muioc'h-mui ez eo desachet Lan gant ar menozioù komunour. En hañv 1931 e sav bec'h etre Lan ha tad Renea, ha klañv eo ar bugel. Pellaat a ra Lan diouzh ar peurrest eus ar familh betek ma ne chomfe ket mui liamm ebet etrezo.

Pajenn 33

Petra vo anv bugel Lan ha Lena?

Gerioù da zisplegañ

souchet (23) :

endeo (25) :

tailhanter (25) :

dic'hlann (26) :

Pennad 5, p 34-44

Penaos e ouezer eus pelec'h e teu Lena?

Pet bugel a zo bet er gamilh en holl?

Da be oad e oa degouezhet Lena e Pariz?

Ha laouen eo Lan gant an anv dibabet gant Lena? Displeg da respont gant elfennoù a zo en destenn.

> Perak ez eus kaoz e Nevenoe p 36?

Peogwir e oa **Argantael** anv e wreg. **Nevenoe** (war-dro 800-7 a viz Meurzh 851) a voe dug Breizh etre 845 ha 851, goude bezañ bet trec'h war arme Karl Voal en Emgann Ballon e 845. Graet e vez Tad ar Vro anezhañ, rak gantañ eo e voe diazezet Breizh unvan ha dizalc'h.

Petra a adkavont e ti Salaun?

Ha soñjal a ra da Lan e c'hallfent distreiñ da Vreizh? Perak?

Kejañ a reont gant ur c'houblad Bretoned all. Pe anv eo an daou zen-se?

Penaos eo kinniget ar pevar den gant Lan?

Petra en deus Herri da gontañ : pelec'h eo bet, ha petra en deus gwelet eno?

Petra a soñj Lan diwar-benn stad ar bed d'ar mare-se?

Gant peseurt elfennoù e c'haller diskouez e seblant poellekoc'h Herri evit Lan?

Peseurt film a welont er sinema? Peseurt liamm a zo graet gant ar skrivagner etre ar film-se ha Breizh?

Gerioù da zisplegañ

kroazlez (34) :	skarnilañ (37) :
tor (35) :	bividik (37) :
azaouez (35) :	damant (40) :
esmae (35) :	dinoaz (41) :
jakedenn (36) :	alfo (42) :
mousklennig (36) :	plaouiañ (43) :

Pennad 6, p 45-49

Oc'h ober petra emañ Lena? Ha klotañ a ra an dra-se gant menozioù araokour ar c'houblad?

Petra a c'hoarvezo d'ar Meurzh goude, ha petra a soñj Lan diwar-benn an darvoud-se?

Petra a soñj Lan diwar-benn an dazont?

Penaos e c'haller kompren frazenn ziwezhañ ar pennad?

Gerioù da zisplegañ

fastet, verb fastañ (47) :	en em dourtal (47) :
----------------------------	----------------------

dichati (48) :	kerc'henn (49) :
kellidet, verb kellidañ (49) :	

Pennad 7, p 50-59

Gant peseurt darvoud e krog ar pennad?

Peseurt tud a zo e penn an dibunadeg, ha peseurt ton a ganont?

Penaos e tro an dibunadeg?

Petra he deus Anna da gontañ da Lan?

E pe stad emañ Lena?

> Kroazioù-tan, p 50

Strollad tud bet o vrezeliñ e 1914-18, broadelour gall. Bet divodet e 1936 diwar goulenn ar gouarnamant, deuet da vezañ Strollad sokial gall (tud-dehou broadelour gall).

Gerioù da zisplegañ

engroez (50) :	dizamant (52) :
leurgêr (50) :	aspled (53) :
kurust(ed) (51) :	horellañ (53) :
sutadenn(où) (51) :	lugudus (54) :
bokoù (52) :	morvitellet (56) :
potin (52) :	skleur (57) :

sklinton (57) :

kellidant (57) :

Tudennoù pennañ ar romant, o menozioù ha Breizh

L'avaret hon eus e oa Argantael anv gwreg Nevenoe. Titl ar romant eo ivez, padal e c'haller merzout n'eo ket an dudenn bouezusañ a zo ennañ, hag ouzhpenn e varv e kof he mamm, a-raok genel. Ne gaver ket kalz meneg anezhi er romant : «aon am eus d'ober droug d'an hini vihan» (22). Ouzhpenn da se e seblant bezañ evel un elfenn a laka Lan diaes, pa oar an anv bet dibabet gant Lena : «*hanter diwar fent, hanter dic'hoarzh : un dra risklus-bras kelennadurezh an istor*» (36). Ne zispleg ket ar skrivagner perak ez eo «risklus». N'eus displegadenn ebet evit a sell ouzh dibab an anv gant Lena. Degemeret eo Argantael gant he zud evel un darvoud a denn d'o buhez prevez, hag en ur mod n'eus ket anezhi er romant : ezvezant eo Argantael evel m'eo ezvezant Breizh mod pe vod.

Gwelout a reer er romant ez eo Lan un den kendrec'het gant e venozioù komunour : mont a ra da emvodoù, lenn a ra ul levr gant Stalin, kemer perzh a ra en un diskeladeg (23, 31, 50). Pa oa an anv Argantael un dave da istor Breizh, ha d'ar stourm ha d'an trec'h evit dieubiñ Breizh e seblant pell Lan ha Lena diouzh menozioù evel-se. Emsavadeg ar Bonedoù Ruz eo an elfenn nemeti eus istor Breizh meneget ganto (13, 14). Un arouez e c'hall bezañ : koll e voe ar Vretoned. Forzh penaos e seblant ar c'houblad yaouank kaout c'hoant da bellaat diouzh Breizh a zo gwelet ganto evel ur vro mod kozh (38). Breizh folklorel eo a blij dezho (dañsoù : 12, boued : 37) ha n'eo ket gouest Lan da welout Breizh evel ur vro unvan a-fet yezh (39) : katalog ar peder rannyezh eo a ginnig deomp. Sed ne glot ket gant e venozioù (24), koulskoude ez eus bet Bretoned ha na oant ket brezhonegerien hag a zeskas ar yezh.

Pellaat diouzh o bro-orin a dalvez kement ha pellaat/disoñjal e c'hallfent ober un dra bennak eviti, ha Lan a seblant dedennetoc'h gant stourmoù pobloù all : Euskariz, Iwerzhoniz ha Kataloniz (14, 39, 43) pe gant hini an dud vunut (26-32) rak klotañ gwelloc'h a reont gant e venozioù. Evit a sell ouzh perzh ar merc'hed er gevredigezh ne seblant ket ken araokour ha se avat : al labour-ti hag ar gwriat a zo fiziet e Lena, gwelloc'h e vefe dezhañ he chomfehi hep mont d'ar vanifestadeg (34, 46). Er fin e vo koll forzh penaos : ne voe ket trec'h Iwerzhoniz penn-da-benn, ha flastret e voe Republikaned Spagn gant an tu-dehou.

Albert Marzin

(4, Treger-Goueloù : 40'18-42'40)

Selaou ha leuniañ ar frazennoù

Albert Marzin : Bep _____ a beure e veze «réunion de cellule», a raemp ba'r _____, veze reunion. 'Oamp ket kalz, hañ, 'oamp ket kalz !

P.Y Marzin : Dre guzh un tamm, kwa.

- Ya, pa c'hallemp _____ unan bennaket eus hon zu, met start e oa, start, ya. Hag ur wech all, 'm eus soñj, e oa «les Croix de Feu», Colonel de la Rocque, a oa deuet d'ober reunion amañ ba' Plouared, kar dre (?) Plouared d'ar c'houlz-se a oa «d'extrême droite» kwa, ha meump desidet d'ober... da _____ enep La Rocque. Ha oa bet reunion amañ ba'r «Salle des fêtes» hag e oamp savet _____, toud cheminoed _____ e oamp deuet da...

François le Normant : Se oa ar _____, oa ur «c'hrise» abomibabl, tout ar batimantoù koñverzh hag ar _____, n'hellent ket navigañ, oa ket ken. Me 'm eus anavezet, pe gwelet, pemp «capitaines au long cours» 'terriñ mein amañ ba'r vengleuz.

KaB : An dra-se' oa e-pad ar bloavezhioù _____?

- Oa ket ken, oa ket navigasion ken, «dutout» ebet, gwashoc'h evit eo bet... 'doug ar bloavezhioù aze, ha 'n doa desidet un tonton din d'antreal ba'r «Marine nationale». Ha 'm boa roet konkour «Maistrance», hag aze 'm boa gwelet. Paseet Maistrance oan bet ambarket, ha tremenet «quartier maître», ha goude «second maître», hag evel-se, evel-se kwa...

Albert Marzin : Ha 'pad ar reunion neuze 'veze _____ an
«Internationale» 'vit ober «les frais de route».

KaB : setu 'peus desket an «Internationale» e _____ neuze?

– Ya met _____ 'm eus...

–

KaB : Peus ket c'hoant da ganañ ur frapad eus an dra-se?

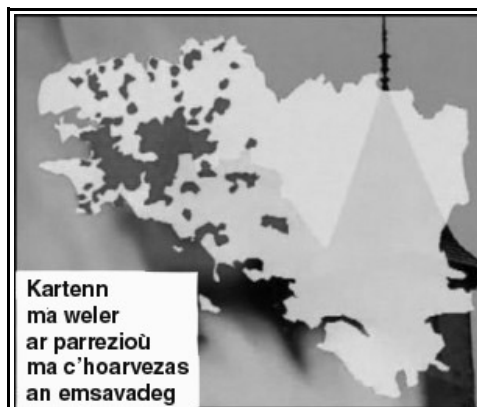
« _____ tud daonet eus an _____ » ... ha goude...

Emsavadeg ar Bonedoù ruz

Emsavadeg ar Bonedoù ruz a oa un emsavadeg pobl c'hoarvezet e Breizh e 1675 ha kastizet garv gant gouarnamant ar Roue Loeiz XIV.

Digejañ a ra an istourourien daou varead :

- Unan kentañ, c'hoarvezet e kêrioù bras reter ar vro, Roazhon dreist-holl, ha Naoned, e miz Ebrel 1675 hag anvet Emsavadeg ar Paper timbr, dre ma oa savet a-enep da daosoù berniet war an dud, en o zouez ar paper timbr lakaet da ret evit ober aktaoù.

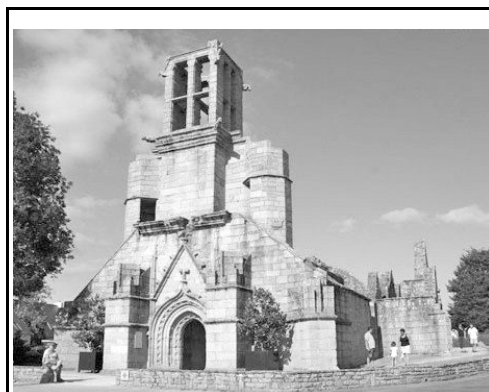

Kartenn
ma weler
ar parrezioù
ma c'hoarvezas
an emsavadeg

- E Breizh-Izel e voe reuz er maezioù, gant kouerien, hag anvet eo Emsavadeg ar Bonedoù ruz, dre ma veze gwisket ar beizanted gant bonedoù ruz (pe glas, kement-se a oa hervez al lec'hioù). E Kernev hag e Treger dreist-holl e voe freuz ha reuz, e miz Gouere hag Eost. Reuz a savas er memes mare e kêrioù zo evel Dinan, Gwened ha Roazhon.

Abegoù an emsavadegoù

War greskiñ ez a atav an tailhoù lakaet war-sav gant ar galloud kreiz, ar Roue Loeiz XIV adalek 1670. Koulz an noblañs hag ar bobl a oa paket en afer-se. Pa voe aozet «ur paper timbr ispisial evit an aktaoù gwiriañ ha justis» ha gwirioù nevez war ar meilhoù, ar goredoù, hag ur bern traoù all c'hoazh, e klaskas Stadoù Breizh adprenañ Edidoù ar Roue en eskemm d'an hanter muioù eget o zalvoudegezh. Darn hepken a voe dilezet. Bloaz war-lerc'h e voe adsavet an edidoù-se hep goulenn nag ali nag aotre Stadoù Breizh.

Chapel Lambour (Pont-'n-Abad), dibennet da vare an emsavadeg

Sevel a reas emsavidi all a-enep an noblañs hag an uhelidi, an taosoù, ar gwirioù-dreist. Goulenn a raent ivez difenn frankiz Breizh. Plantet e voe tan ganto e manerioù hag e kastellioù 'zo, ha devet dielloù.

Bilañs

Diaes eo gouzout bilañs an emsavadeg e Breizh : goulennet e voe gant roue Bro-C'hall e vefe distrujet an holl zielloù justis a denne d'an emsavadeg. Er Vro-vigoudenn e voe distrujet kloc'hdioù 6 chapel. E Kombrid e voe

krouget 14 kouer ouzh ur wezenn derv. D'an 12 a viz Du en em gavas an dug de Chaulnes e Roazhon gant un armead a 6 000 soudard, ha lakaet e voe Breizh a-bezh da c'houzañv aloubidigezh un arme 20 000 soudard enni en holl. D'ar 5 a viz C'hwevrer 1676 e voe embannet an distaoliadeg gant Loeiz 14, war-bouez 150 den eus Breizh-Izel. En holl e soñjer e voe etre 15 000 ha 30 000 Breton a gemeras perzh en emsavadeg.

Gwerz ar Balp gant Kerlann

I
Gwechall, dindan aotrou ha roue
Gwaskerien o terc'hel ar vazh,
Bretoned en un taol a savas,
O kanañ, 'n ur vont d'ar re vras :

Bec'h de'i, paotred, deomp 'ta de'i !
War-sav ! War-sav !
Ar Balp 'n hor penn 'oar kas ane'i !
Ni 'ouezo skeiñ !

II
Bourc'hizien, lakizien ar roue,
O welet peizanted o tont,
Dirak an dud vunut ken dispont
An Aotrou a gren gant ar spont !

Bec'h de'i, paotred, deomp 'ta de'i !
War-sav ! War-sav !
Ar Balp 'n hor penn 'oar kas ane'i !
Ni 'ouezo skeiñ !

III
Bourc'hizien, aotrounez ar roue,
'Oa bet darbet dezho kaout lamm,
Met, allas ! Ar Balp dre un taol kamm
'Voe lazhet ha kollet e oamp !

Ar Balp 'voe lazhet ! Marvet eo,
Siwazh 'vidomp holl !
Ar Balp 'n hor penn ma ve bet bev,
Ni 'oa mestr de'o !

IV
Pell 'zo e oamp-ni diskaret,
Re bell eo bet pleget hor c'hein !
Met bremañ a-enep d'ar bed brein,
Skouer vat ar Balp kozh eo hor blein !

Da zorn em dorn, kamalad kaezh,
War-sav ! War-sav !
Koueriaded, micherourien gaezh !
Hor mistri 'maez !

V
Skuizh omp aet, bepred o labourat,
O poaniañ noz-deiz 'vit reoù all !
Trawalc'h ! Ni 'zo tud, n'omp ket
chatal :
Diskaromp ar waskerien fall !

Bec'h de'i, paotred, deomp 'ta de'i !
War-sav ! War-sav !
Ar Balp 'n hor penn 'oar kas ane'i !
Ni 'ouezo skeiñ !